

Csontos Márta

Gondolatok a kritikai pályarajz értelmezéséhez

Az antik és a középkori hagyományokra épülő, regényes elemeket sem nélkülöző életrajz a 19. százdi irodalomtörténetben egyetlen személy életeseményeinek feltárására törekedett, nagy mennyiségű adathalmazzal dolgozott, és autentikus források hiányában nem egyszer fiktív elemekkel egészítette ki az alkotói életutat. Az egyéni sors és az alkotói tevékenység megrajzolása nem a társadalmi és kulturális paraméterek összefüggéseiben történt.

A pozitivista szellemű irodalomtudomány monográfiusa – mivel a korszak tudományos kutatásban felmutatott eredményei tapasztalati tényekhez, konkrét adatokhoz kapcsolódtak – adatgyűjtő, filológusi munkát végzett, majd a szelemtörténészek aprólékos, részeredményekre koncentráló indukciós módszerét követte. Horváth Károly *A pozitívizmus a magyar irodalomtörténetírásban* című tanulmányában – elismerve a kutatómunka máig sem elhanyagolható jelentőségét – kiemeli a pozitivista irodalomtörténetírás hiányosságait is, mivel az életrajzírók nem vizsgálták az írói egyéniség átalakító erejét, nem volt kérdés az olvasói recepció problémája, s a mű utóéletének vizsgálatakor elsősorban magyarítottak értékelés helyett.¹ Horváth Károly a magyarországi pozitívizmus alakulását a kiegyezési kor ideológiájához köti, mint a Kemény Zsigmond és a Gyulai Pál-féle nemesi liberalizmus polgári változatát.

A hagyományos életrajzírást elsőként az orosz formalisták utasították el, mivel irodalomértelmező szempontjaik alapján az életrajz eltávolítja az elemzőt magától a műtől, mindattól, ami az irodalom lényegét adja.

A nagy sikerű szerzőpáros, René Wellek és Austin Warren, *Az irodalom elmélete* című kézikönyvben az életrajznak csak az alkotói személyiség és az élettér rekonstrukciója szempontjából tulajdonítottak jelentőséget, hangsúlyozták, hogy a műalkotás nem lehet pusztá életrajzi dokumentum. „A költő műve lehet álarc, dramatizált

¹ Horváth Károly meglátása szerint „ a pozitivista elmélet hiányosságainak hatása, hogy az írói egyéniségnek a történelmi viszonyokkal kapcsolatos fejlődésére nem fordítanak elég gondot, a megrajzolt írói egyéniség valahogy absztrakttá, a történelmi fejlődéstől elvonatkoztatott lényeggé lesz.”

HORVÁTH Károly, *A pozitívizmus a magyar irodalomtörténetírásban*, Irodalomtörténeti Közlemények, 63. évf. 1959. 3–4. A szerző kitér a magyar történetírásra is hatást gyakorló francia-angol irányzatra, mely Hippolyte Taine milliöelméletének véleményformáló erejét emeli ki a faj, környezet és időpont hármas együttthatójában. Ez az álláspont azonban nem fogadható el teljességgel, mivel túlbecsüli az örökléstan jelentőségét, háttérbe szorítja a valóságos társadalmi erők szerepét. Ezen a történetietlen szemléletmódon nem segít a spenceri evolúció sem. Német oldalon ugyanezt a vonalat erősíti tovább Scherer, akinél az adatkutatás jelentősége még fokozottabbá válik.

stilizáció. Az életrajzi kutatásnak akkor van értelme, ha úgy végezzük, hogy az ilyen megkülönböztetéseket is érzékelni tudjuk”.²

Az életrajz műfaji besorolásának igénye a század jelentős irodalomértelmező irányzatai alapján került a figyelem középpontjába. Különböző elméletek konglomerátuma született, melyek nem a tradicionális módon közeledtek a műalkotáshoz, a szerzőhöz és az életműhöz, a történettudomány és az irodalomtörténet közötti távolság egyre kisebbé vált, új megközelítésben születtek értelmezések, melyek komplex módon, a komparatistika eszközeivel keresték az összefüggéseket, s az adott kor szükségletei alapján törekedtek az életmű megítélésére.³

Kétségtelen, hogy a tudományos életrajz tartalmazhat olyan narratív szerkezeteket, melyek a szerzői recepció meglétével magyarázhatók, ugyanakkor főként történeti dokumentumok hiteles adatszolgáltatására támaszkodik, így valahol a történetírás és az irodalom közötti térben helyezkedik el.

Az életrajzírás és történetírás kölcsönhatásáról számos tanulmány olvasható a *Journal of Interdisciplinary History* című periodikában, ahol Robert I. Rotberg hangsúlyozza, hogy történelem aligha létezhetne életrajzi betekintés nélkül. „Csak a történettudományba mélyen beleásó, a kronológiai periódusokat végigkísérő, a földrajzi arénába belépő életrajzírók tudják megmagyarázni, hogy befolyásos egyének miért tették azt, ami tettek, mi volt cselekedeteik pontos indítéka”⁴

A szerző hangsúlyozza, hogy az életrajz egyfajta intellektuális történelemmé válik, melyben feltárják az egyént ért valamennyi hatást több dimenzió keresztül, ilyen

² WELLEK, René, WARREN, Austin, *Az irodalom elmélete = Az irodalom és az életrajz*, Ford.: SZILI József, Osiris, Bp., 2002. 79.

³ Az *Encyclopaedia Britannica* Paul Murray Kendall elemzése alapján az életrajz tartalmi és formai megjelenését figyelembe véve hat kategóriát különböztet meg. Az „informatív” életrajzot akkumulatív, gyűjtő kategóriának tekinti, melyben a szerző távol tartja magát mindennemű műinterpretációtól. A második kategória a „kritikai életrajz”, mely nagyon alapos, autentikus dokumentumokra alapozott forráskutatásra épül. Fontosnak tartja a kronológia betartását, végül hatástörténeti összefoglalóban mutatja be az életmű utóéletét, melynek megítélésében az adott korok szükségletei és mentalitása meghatározó. A kritikai életrajz klasszikus példaként említi Richard Elmann *James Joyce* monográfiáját, mely 1959-ben készült. A „standard” biográfia szubjektív és objektív megközelítési módot egyformán alkalmaz, az objektív életrajzokat személyes szubjektivitása ötvözi. Az úgynevezett „interpretatív” életrajz teljes szubjektivitásra hagyatkozik, jellemző az autentikus forrásból származó dokumentumok hiánya, a szerző a birtokában lévő forrásmunkákat szabadon manipulálja, mint Frank Harris *Oscar Wilde* monográfiája 1916-ból. Végül a „fikcionált” biográfia említhető, mely számos narratív elemet tartalmaz, másodlagos forrásokat használ regényesített és naplószerű elemeket alkalmazva.

⁴ ROTBERG, Robert, *Biography and Historiography = Mutual Evidentiary and Interdisciplinary Considerations*, *Journal of Interdisciplinary History*, XL. 3 Winter, 305. „Only biographers who are steeped in the historiography of particular chronology periods and geographical arenas can explain why influential individuals did what they did, and what exact aims were in mind”. (ford. CSONTOS Márta)

módon a legjobb életrajzok egyértelműen összehasonlító jellegű munkák. A témához kapcsolódva Janet Browne az életrajz „kissé problematikus akadémiai műfaj” voltát emeli ki. Összegzése alapján „az életrajzok átvilágítják azokat a hálózatokat, melyek összetartó erőként működnek az egyének és a nagyobb csoportok között, a tudósok, újságírók és kiadványok között, ez teszi lehetővé a baráti kapcsolatokban és levélváltásokban megjelenő eszmék körforgását, ez tárja fel annak a rendszernek a működését, mely lehetővé teszi, hogy felbukkanjon az ön-identifikáció, mint ’tudós attitűd’”⁵

Az életrajzzal kapcsolatos vita főként abból adódhat, hogy a történelem sokkal több mint egyének élete, politikai, kulturális, szociális, gazdasági és intellektuális összetevői vannak, ami összességében sokkal komplexebb, mint azoké a személyeké, akik a történet folyamatában érintve vannak. „A történelem és az életrajz ösvényén nyilvánvalóan tendenciózus az összetartozás”⁶

A történet- és irodalomtudomány közelít egymáshoz, mert mindkettő egy adott kultúrában, saját, lokális életterre leszűkítve, identitástörténetet dolgoz fel. T. S. Eliot a kultúra három fontos kritériumát határozza meg, melyek a kultúr hagyományok jelenkorba való áttelepítését, helyi, regionális kultúráként való értelmezését jelentik; mindez egyidejűleg vallási egység és különbözőség együttműködése. Ennek égisze alatt a kritikai pályaképekben megrajzolt alkotó életútja mindig egy sajátos kulturális közegben történik. „A kultúra fogalma különböző asszociációkat tartalmaz, annak értelmében, hogy az egyén fejlődésére gondolunk, egy csoportéra, egy osztályéra vagy az egész társadaloméra”⁷

Hayden White *A történelmi szöveg mint irodalmi műalkotás* című tanulmányában a történelmet szembeállítja a tudománnyal egyetemes törvényalkotási lehetőség hiányában, majd a történelmet hasonlóképpen szembeállítja az irodalommal, mivel az előbbit a ’tényleges’ érdekli, az utóbbit pedig a ’lehetséges’⁸

A történetírás és irodalomtörténet-írás olyan módon is közelednek egymáshoz,

⁵ I. m. 349. BROWNE, Janet, *Making Darwin: Biography and the Changing Representations of Charles Darwin* „Biographies can illuminate the networks that unite individual figures with larger groups of scientific practitioners, the journals and other publications that broadcast their work, the circulation of ideas through overlapping circles of friendships or correspondance, ... (...) and the emergence of self-identification as a ’scientist’” (ford. CSONTOS Márta)

⁶ SHELSTON, Alan, *Biography = The Critical Idiom*, Ed.: John D. Jump, Methuen and CO Ltd, 1977. 16. „The path of history and biography obviously have a tendency to converge”. (ford. Csontos Márta)

⁷ T. S. Eliot, *The Notes Towards the Definition of Culture*, Faber and Faber Limited, London-Boston, 1979. 21. „The term culture has different associations according to whether we have in mind the development of an *individual*, of a *group* or *class*, or of a whole society.” (ford. CSONTOS Márta)

⁸ V. ö. *Testes Könyv*, szerk.: KISS Attila Attila, KOVÁCS Sándor, ODORICS Ferenc, ICTUS és JATE, Irodalomelméleti Csoport, DEKON Könyvek, Irodalomelméleti és Interpretációs Sorozat, Szeged, 1996. 342.

hogy kapcsolatban vannak a múlt megismerhetőségével, azzal a ténnyel, hogy a történetíró és az életrajzíró a „hagyományörző kultúra által veszi birtokba a világot”.⁹ Lévi-Strauss az egyidejűleg működő ellentétes erők keresztútjében vizsgálja a működőképes társadalmat, melyet a különállás igénye vagy az összetartozás szükségessége irányít. Mindezt figyelembe véve, a sokféleségen működő kapcsolat analízise hozzájárul ahhoz, hogy a kritikai pályarajzokban méltatott egyének sorsán keresztül egy egész korszak kulturális, erkölcsi, vallási hovatartozását értelmezni lehessen.

Irodalom, történelem és politikai összetartozását hangsúlyozza Catherine Belsey is, akinek olvasatában „...a három fogalom nyilvánvaló együttélése megbotránkoztatja a *literary criticism* intézményét, mert kapcsolatot létesít explicit módon a transzcendens (irodalom), a kontingens (történelem) és a pusztán stratégiai (politikai) között”.¹⁰

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon is számos tanulmány született a kritikai életrajz jelentőségéről, hasznáról és szerepéről. Hargitay Emil a kritikai életrajz hasznáról vet fel gondolatokat, s úgy véli, „... a jól sikerült kritikai életrajzok egyáltalán nem zárják ki a műelemzés vagy bármilyen szélesebb kontextusú, elméleti kiindulású megközelítés lehetőségét”.¹¹

Az irodalomtudósok közötti vita elsődleges kiindulópontja az volt, hogy a kritikai életrajz nem igazodott a modern irodalomtudomány követelményeihez. A hatalmas információs anyag feldolgozására törekvő kritikai pályarajz – viszonylag konzervatív műfaji kategóriaként is – továbbra is nélkülözhetetlen az irodalomtudományban, még akkor is, ha a recepciótörténetben a megközelítés mindig változik, hiszen a művek utóélete, hatástörténete mindig az adott kor értékítéletéhez kapcsolódik. Az értelmezésben nagy szerephez jutó olvasó a szöveg értelmezésében saját viszonyát is tükrözi az adott társadalom kultúrájában.

Az *Irodalomismeret* 2014. évfolyama harmadik számában több tanulmány foglalkozik részletesen az életrajz szerepével. Arany Zsuzsanna *Stevenson rémálma* című írásában nem tartja a műelemzést az életrajz szerves részének, olvasatában az életrajzi tények és az alkotások két metszésponton érintik egymást, a keletkezéstörténetben és a hatástörténetben. Ugyanakkor e kijelentésével paradox módon fontosnak tartja, „ azoknál az életrajzoknál, amelyek markánsabb portrét kívánnak adni hősükről – tehát nem pusztán az életesemények előre megszabott narratív struktúrákba való

⁹ LÉVI-STRAUSS, Claude, *Faj és történelem*, Ford.: BOGLÁR Lajos, Napvilág Kiadó, 1999. 21.

¹⁰ BELSAY, Catherine, *Literature, History, Politics*, Modern Criticism and Theory, Ed.: David Lodge, Longman, New York–London, 1988, 400. „(...) to bring these three terms together *explicitly* is still to scandalise the institution of critical biography, because it is to propose a relationship between the transcendent (literature), contingent(history) and the merely strategic(politics)” Ford. CSONTOS Márta

¹¹ HARGITAY Emil, *A „kritikai életrajz” haszna, Történelem és elmélet néhány példával*, Irodalomismeret, 2014, 16.

rendezésén fáradoznak – (...)... a tárgyalt művek és az adott korszakban divatos eszméáramlatok közötti összefüggések feltárását is elvégezni”.¹² A korábban említett lap egy másik tanulmányában Széchenyi Ágnes a közös térben megnyilvánuló szóbeliség közvetlen indulati töltetét, a verbális terjedés torzítását vizsgálja az emberi kapcsolatokban, s utal arra, hogy a történettudomány azt a térbeliség paradigmájának nevezi.¹³

Reményik Sándor pályaképének tanulmányozásában szem előtt kell tartani a szerző specifikus, pszichés állapotát, irodalomszociológiai szempontból pedig éppenséggel, a szociális struktúra és konfliktusok alapján életművét Szilágyi Márton monográfiájának célkitűzése szerint a költőt „mint társadalmi jelenséget kell vizsgálni”. Mindemellett fontos szempont az adott politikai és társadalmi létező meghatározó szerepe, a 'hely szelleme', a *genius loci* is, emberi megnyilvánulásának gyökerei ugyanis hordozzák közvetlen közege természetes környezete megnyilvánulásait az „erdélyiség” ideológiájában.

A költőről írt monográfia az alkotó társadalmi viszonyok által meghatározott élet térben működik, ezért a szintézissteremtő szándékkal készült kritikai életrajz különböző inspirációk által meghatározott konglomerátum; történelmi, pszichológiai, etikai, esztétikai, informatív és interpretatív. Tudományos igényvel készült egzakt dokumentumfeldolgozó módszerrel, de bizonyos mértékig mégis fikció marad, hiszen benne foglaltatik az életrajzíró szubjektív megítélése a forrásmunkák értelmezésénél, a dokumentumok felhasználása során is működik a szerzői recepció.

Sabina Loriga tanulmányában végigvezeti az életrajzírás történetét Plutharkosztól kezdődően, hogy eljusson addig a pontig, mely szerint bármennyire fontos is az egyes ember, az egyén gondolatainak és cselekedeteinek nincs történelmi jelentősége. Egy élet-történet csak illusztráció a társadalmi probléma feltárásához, az egyéni létezés szelétét ilyen módon be kell csúsztatni a kontextusba, hogy hozzájáruljon a helyes értelmezéshez. Olvasata szerint „a történésznek két ütemben kell dolgoznia: először is meg kell találnia a reprezentatív egyént, majd e reprezentatív egyén tulajdonságait induktív eljárással ki kell terjeszteni az egész kategóriára”.¹⁴ Az egyént tehát sokkal inkább úgy

¹² ARANY Zsuzsanna, *Stevenson rémálma*, Irodalomismeret, 2014, 3, 49. A szerző külön foglalkozik a nyelvi struktúrák jelentőségével, úgy látja, hogy a szépirodalom és a tudományos beszédmód eléggé élesen elválik egymástól, s valahol a kettő között kaphat helyet az életrajz. Vagyis az alkotói és kutatói attitűd együttes jelenlétére van szükség.

¹³ V. ö. SZÉCHENYI Ágnes, *Az életrajzírás esélyei: elmélet és gyakorlat*, (egy Schöpflin Aladár-monográfia kereteihez). Irodalomismeret, 2014. 3.

¹⁴ LORIGA, Sabina, *Történet és életrajzírás a 19–20. században*, Ford.: KOVÁCS András, Korall, 44. sz., 2011/12, 22. A szerző végig vezeti a történelem során alkotó neves gondolkodó véleményét tanulmányában, utal John Haywood *Life and Reign of King Henry III.* című munkájára, melynek szerzője szerint a hatalmas államok kormányait nem szabad összetévesztenünk híres emberek cselekedeteivel. Az ellentétes elméletek sokaságából kiemelve Voltaire-re támaszkodik, aki szerint a történelem váratlan eseményei nagy alakok életeseményeiből jobban megérthetők,

kell felfogni, mint aki azonos a többiekkel, olyan genetikus mintának tekintve, ami egyedül arra a csoportra jellemző gondolatokat, érzéseket, impulzusokat tartalmazza.

Valóban fontos kérdés, hogy egy személyes élettörténet mennyire járul hozzá a problémák feltáráshoz. A társadalomtörténeti analízisben az egyén élettörténete szervesen kapcsolódik a politikátörténeti momentumok feltáráshoz, s Reményik Sándor pályarajzának ismeretében is beigazolódik majd Voltaire meglátása, mely szerint a nagy alakok életsorsának megismerése segít a társadalom eseményeinek értelmezésében.

Rákai Orsolya a *Sztereotípiák. Műfaji töprengés egy kortárs „szerzői monográfia sorozaton* címmel a problémát körbejárva, felveti a „kézikönyv” megjelölést is, melyben az ember nem értékel vagy értelmez, csak adatokat használ fel szükségszerűen, érdeklődése szerint. Azonban ha az életrajz nem lineárisan és kronologikus sorrendben összerakott szöveghalmaz, „ az életrajz az adott szerzői név által kimetszett szöveghalom interpretációja szempontjából releváns kontextus lehet”.¹⁵

Vajon sikerül-e az irodalomelméleti rendszerek segítségével az életrajz helyét kijelölni? Varga László az irodalomelmélet fogalmi meghatározása, az irodalom funkciója és az irodalmi mű genezise felől közelíti meg a kérdést, összefoglalva azoknak a teoretikusoknak a véleményét, akik nem fogadják el az író egyéniségének, életfolyamatának irodalomelméleti vizsgálatot igénylő fontosságát. „Ha viszont az irodalmat az emberi kapcsolat kifejezőjeként, a világra vonatkozó ismereteket nyújtó eszközként ismeri el az irodalomelmélet, akkor szükségszerű az író bekapcsolása az irodalomértelmezés folyamatába”.¹⁶

Az életrajzírás haszna elsősorban abból adódik, hogy a megírt szöveg egy újabb aspektusból új megértésre alkalmassá válik a recepció során, ahogy Hans Robert Jauss fogalmaz, kiemelve a produktív megismerés tényét, „ekkor nyílik meg a megértés ho-

utal Fichtére, aki az egyetemessel szemben tagadta az egyén értékét, de ott van Kant és Hegel elgondolása is, melynek alapján a történelemnek mindig az egyén felé emelkedve nagyobb léptekben kell gondolkodnia, továbbá az egyéni életsors partikularitásának nem szabad elhomályosítani a történelem számára értékes dolgokat.

¹⁵ RÁKAI Orsolya, *Sztereotípiák. Műfaji töprengés egy kortárs „szerzői-monográfia” sorozaton*, Budapesti Könyvszemle, 2003/2. 135. A szerző hangsúlyozza, hogy a hazai irodalomtörténeti kánon még mindig narratív műfajnak tekinti az életrajzot, holott azt egyfajta *rend*-nek kell értelmezni, s azt kell megláttatni, hogy az „élettörténet ráhangolódik” a nemzet kulturális történetére. V. ö. 139.

¹⁶ VARGA László, *Életrajz-kutatás és irodalomelmélet, Visszapillantó tükör = Tanulmányok Lukácsy Sándor 75. születésnapjára*, Universitas Könyvkiadó, Bp. 2000, 321. A szerző a formalisták, a New Criticism és a strukturalisták nyomán az író és műve viszonyának elemzésével foglalkozik; a mű és a szerző azonossága, az író körülvívő világ valóságtartalmának művébe való objektíválása, a kész mű és szerzője közötti viszony feltárása a cél. Véleménye szerint, bár az egész mű felépítése, sajátosságai függenek a szerző személyiségétől és pszichikai tulajdonságaitól, a műalkotás lényegét mégis annak a társadalmi csoportnak a struktúrája határozza meg, mely hatással van a szerző életének eseményeire.

rizontja a szövegek későbbi kontextusban mindig másként való megértésére, melyeket elsődleges kontextusban még nem lehetett feltenni”.¹⁷

Csak ilyen módon lehet a történelmi és esztétikai megismerés között szakadékot áthidalni. Az irodalmi mű költőisége időtlenül jelen van az idők során, az objektív értelmezés lehetősége pedig adott az interpretátor számára.

A modern irodalomelmélet álláspontjával paradox módon a szerző fontosságát pedig nem zárhatjuk ki, hiszen a „szerzői funkció azt a módot jellemzi, ahogy bizonyos diskurzusok a társadalmon belül léteznek, cirkulálnak és működnek”.¹⁸

Az elmúlt években megjelenő, a szakszerűséggel és hiteles forráskritikai igényességgel készített nagy monográfiák nyilvánvalóan megváltoztatták az életrajz státusát, gondoljunk Ferencz Győző Radnóti Miklósról írt munkájára, Szilágyi Márton Csokonai Vitéz Mihályról írt könyvére, vagy a legújabbak között Sipos Lajos Berda Józsefről írt monográfiájára. Ugyanígy említhetjük a Magyar Művészeti Akadémia *Közelkép Írókról* sorozatából Kődöböcz Gábor Kiss Benedekről és Rónay László Tamás Menyhértről írt életmű-feldolgozását.

Egészen különleges helyet foglal el a palettán Szilágyi Márton monográfiája, ugyanis a szerző munkájában Csokonai Vitéz Mihály mikrotörténeti dimenzióit vizsgálja. Állásfoglalása szerint Magyarországon a mikrotörténet a társadalomtörténet része, ahol „az alkotót nem zárt egységként kell tekinteni, hanem a környezetével való interakciókban”.¹⁹ Az eddigi, tradicionális, angolszász modellt követő ‘critical biography’ helyett Szilágyi Márton munkája társadalomtörténeti biográfia, melyben egy ‘kivételesen átlagos’ alkotó személyiségének társadalmi közegben megnyilvánuló interakcióját analizálja.

Az életrajz tanulmányozása szükséges az összefüggések nyomon követéséhez, az újraolvasás értelmezések sokféleségét eredményezheti. Schein Gábor az *Életrajzok visszatérésében* úgy látja, hogy „az élet-mű-kor logikájú életrajz alkalmas elbeszélésforma lehet arra, hogy megmutassa, egy ember élete sohasem egyetlen emberé, minden pillanata érintkezések, kapcsolatok, funkciók metszéspontja, és maga az alkotó életműve is metszéspontokon keletkezik”.²⁰

¹⁷ JAUSS, Hans Robert, *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*, Osiris, Bp., 1997. 12.

¹⁸ FOUCAULT, Michael, *Nyelv a végtelenhez, Tanulmányok, előadások, beszélgetések*, Latin Betűk, Debrecen, 2000. 127.

¹⁹ SZILÁGYI Márton, *A költő mint társadalmi jelenség, Csokonai Vitéz Mihály pályafutásának mikrotörténeti dimenziói*, Liturgia sorozat, szerk.: Szilágyi Márton, Scheibner Tamás, Vaderna Gábor, Ráció Kiadó, Bp., 2014. 38. Szilágyi Márton értékítéletében fontos szerepet játszik meggyőződése, mely szerint az egyént alkotó erőnek kell tekinteni, mely erő a saját társadalmi összefüggései között létezik. A mikrotörténelem kapcsán a legfontosabb vitatéma a narráció és a történelmi megismerés közötti feszültség.

²⁰ SCHEIN Gábor, *Az életrajzok visszatérése?*, Jelenkor, 2008/9. 972.

Valójában az életrajzot történelmi, kultúrtörténeti, szociológiai események elbeszélésére alkalmasnak tarthatjuk, az egyéni sorson keresztül sor kerülhet társadalmi rekonstrukcióra, nem elfeledve azt a ténytet, hogy az egyén számára meghatározó életesemények társadalmilag olykor jelentéktelenek. „...az életrajzot a legideálisabb terepnek tekintik a társadalmi szabályok és törvényszerűségek tényleges működéséről és gyakorlatáról alkotott tudományos hipotézisek érvényességének ellenőrzésére”²¹, hangsúlyozza Giovanni Levi az életrajz hasznáról elmélkedve, s bár az egyén másága nem elegendő a társadalmi horizontok feltárására, egyetlen alkotó személyiség során keresztül is lehetőség nyílik felfogni a társadalmi normák tényleges működésének problémáit.

A *Theoretical Discussion of Biography, Approaches from History, Microhistory and Life Writing* című kötetben szereplő tanulmányok az életrajzírást mikrotörténeti oldalról közelítve hangsúlyozzák, hogy a történelem bizonyos egyedei életének ismerete mindig hozzáad valamit a közösségért nyújtott teljesítményhez. Végső összegzésként olvasatukban az életrajzot olyan műfajként kell elfogadni, amit újra meg újra ki lehet tűzni a kutatás lehetséges tárgyaként, mindig szem előtt tartva, „úgy írni életrajzot, hogy szigorúan csak arra fókuszáljunk, hogy történelmileg mi a fontos, dehumanizáló”²².

Reményik Sándor pályarajzában ez az értelmezés különös hangsúlyt kap, mert személyiségében, alkotói attitűdjében egy nemzet minden jellemzőjét magába sűríti, ugyanakkor származása, családi háttere nem tenné indokolttá, hogy nemzetföltő küldetéstudata olyan mértékben felerősödjön, mint ahogy alkotásai tükrözik.

Összegezve elmondható, az életrajz napjaink irodalomtörténet-írásában egyfajta sikertörténet, ahol a kivételes személyek életeseményeit próbáljuk a nem mindennapi átlagember szemszögéből is értelmezni. „A modern biográfia ugyanolyan modern, mint a regény; valójában ugyanabban az időben született(...) az életrajzíráásban az anyag előre adott: a képzelet annyiban játszik szerepet, amennyiben alakítja és formálja. (...) a biográfus, éppúgy mint a történész, dokumentumainak rabszolgája”.

²¹ LEVI, Giovanni, *Az életrajz hasznáról*, ford.: CZOCH Gábor, Korall, 2, 2000 tél, 81. CZOCH Gábor az életrajzírást interdiszciplináris voltára hivatkozva foglalkozik mentalitástörténettel, mely szorosan kötődik a mikrotörténeti vizsgálódásokhoz, ugyanis itt az individuális viselkedés és a kollektív viselkedés alapján azt vizsgáljuk, hogy a kulturális szint a társadalmi szereplők életkörülményeit hogyan határozza meg.

²² *Theoretical Discussion of Biography, Microhistory and Life Writing*, Ed.: HANS Renders, BIENNE de Haan = JOANNY Moulin, *Review*, The Edwin Melle Press, Lewiston, – Queenston–Lampeter, 2013, 395. „Writing a biography by strict criteria of what is important in a historical sense is dehumanizing”. (ford. Csontos Márta)